

CBAM: Ključne poruke za donosioce odluka

	Oblast	Preporuka	Obrazloženje
1.	Regulatorna mera - dekarbonizacija	Ukidanje zabrane uvoza otpada za potrebe ponovnog iskorišćenja u energetske svrhe	Kako bi omogućili EII da se dekarbonizuje potrebno je: – Liberalizovati uvoz otpada za potrebe energetskog iskorišćenja u postrojenjima u Srbiji, izmenom člana 71. Zakona o upravljanju otpadom („Sl. glasnik RS“, br. 36/2009, 88/2010, 14/2016, 95/2018 – dr. zakon i 35/2023). Ovo je primarni i urgentan regulatorni mehanizam kao preduslov za smanjenje emisija CO₂ iz proizvodnih procesa, povećanje troškovne efikasnosti domaće industrije i nastavak njihovog održivog poslovanja. Osnovno ograničenje, sa jedne strane, predstavlja nedovoljna količina otpada podobnog za upotrebu u industrijskim postrojenjima, a sa druge, opšta zabrana uvoza otpada u energetske svrhe. Pri tome, u EU i svim zemljama u okruženju, konkurenti domaćoj privredi, imaju mogućnost uvoza otpada za ponovno energetsko iskorišćenje, što u velikoj meri ugrožava konkurentnost naše privrede ili – Po hitnom postupku doneti propis kojim se dozvoljava uvoz otpada, isključivo indeksnih brojeva iz grupe čvrstog goriva dobijenog iz otpada (Solid Recovered Fuel - SRF) i goriva dobijenog od prethodno tretiranog otpada (Refuse Derived Fuel - RDF) za energetsko iskorišćenje. S obzirom na to da u Republici Srbiji trenutno ne postoji dovoljan kapacitet za selekciju i pre-procesuiranje ovog tipa otpada, odnosno ne postoji proizvodnja goriva iz otpada, neophodno je da se uvoz SRF/RDF dozvoli sve dok se ne razviju odgovarajući domaći kapaciteti. Domaća energetska intenzivna industrija se trenutno nalaze u izrazito nepovoljnom položaju u odnosu na konkurenciju iz regiona, prvenstveno iz razloga postojeće zabrane uvoza goriva iz otpada, ali i zbog nepostojanja domaćih kapaciteta za njihovu proizvodnju, dok zemlje u okruženju i pored nerazvijenog domaćeg tržišta otpada imaju mogućnost uvoza širokog spektra otpada iz grupe SRF/RDF. – Ozbiljnost i urgentnost rešavanja problema GHG emisija učinili su da tehnologije korišćenja energije iz otpada, kao zamena za fosilna goriva, bude širom sveta prihvaćene kao primarna rešenja za smanjenje industrijskih GHG emisija.

	Oblast	Preporuka	Obrazloženje
1.	Regulatorna mera - dekarbonizacija	Ukidanje zabrane uvoza otpada za potrebe ponovnog iskorišćenja u energetske svrhe	- Emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) koje nastaju kao rezultat sagorevanja fosilnih goriva u proizvodnim procesima čine značajni udeo u ukupnim industrijskim GHG emisijama. - Upotreba otpada u industrijskim postrojenjima u Srbiji, nekoliko puta je manja od proseka za zemlje EU, iako su naše kompanije uložile značajna sredstva i napor da obezbede sve tehničke pretpostavke za njegovo značajnije uključivanje u proizvodni proces. - Dosadašnja ulaganja domaće privrede u potrebnu opremu i procese za termički tretman otpada već sada omogućavaju da se Srbija u ovoj oblasti izjednači sa najnaprednijim zemljama EU.
2.	Regulatorna mera - dekarbonizacija	Zabrana izvoza otpada za koji postoje preradni kapaciteti u Republici Srbiji	- Poštovanje postojećeg regulatornog okvira je neophodno za dekarbonizaciju. Korišćenje otpada, umesto sirovina koje nastaju eksploatacijom neobnovljivih prirodnih resursa, je ključna. Posebnu pažnju je potrebno posvetiti potrebama domaće industrije. - U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom ("Sl. glasnik RS", br. 36/2009, 88/2010, 14/2016, 95/2018 – dr. zakon i 35/2023) neophodna je dosledna primena hijerarhije upravljanja otpadom i insistiranje na ponovnoj upotrebi i reciklaži otpada u postrojenjima u RS, radi razvoja cirkularne ekonomije. Potrebno je podstaći ulaganja u cirkularnu ekonomiju i razvoj domaćih kapaciteta za reciklažu otpada. U skladu sa članom 71. Zakona o upravljanju otpadom, izvoz otpada dozvoljen je isključivo u slučajevima kada ne postoje adekvatni preradni kapaciteti u RS. Međutim, dosadašnja praksa nije u potpunosti odražavala ovaj princip, te je neophodno obezbediti doslednu primenu zakona i zaustaviti dalje odstupanje od propisanih pravila.

	Oblast	Preporuka	Obrazloženje
3.	Regulatorna mera - dekarbonizacija	Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora za sopstvene potrebe	- U cilju dalje dekarbonizacije industrije kroz smanjenje CO2 emisija koje dolaze kroz upotrebu električne energije za proizvodnju proizvoda (scope 1 i scope2) neophodna je dalja regulatorna podrška kroz izmene propisa i izdavanje dozvola za izgradnju elektrana za 100% sopstvenu potrošnju bez ograničenja; Mora se obezbediti da vrednosti nacionalnih faktora emisija CO2 za električnu energiju budu redovno ažurirani i javno objavljeni od strane nadležnog Ministarstva. Potrebno je uspostaviti jasnu liniju komunikacije između EPS-a odnosno Ministarstva rudarstva i energetike Republike Srbije i IEA (International Energy Agency) u cilju redovnog ažuriranja podataka o strukturi izvora proizvodnje električne energije, odnosno učešća fosilnih goriva i obnovljivih izvora energije. Na taj način će se obezbediti da podatak u vidu emisionog faktora za struju (tCO2e / MWh) korišćenu u Republici Srbiji, koji CBAM registar preuzima od IEA, odražava realno trenutno stanje (cca. 30% iz obnovljivih izvora), kao i napore Republike Srbije na povećanju učešća obnovljivih izvora energije tokom narednih godina.
4.	Klimatske promene	Uvođenje CO2 takse na CBAM robu iz uvoza, paralelno sa utvrđivanjem nacionalnog poreza na ugljenik – (Uspostavljanje ravnopravnih uslova za CBAM robu na tržištu Srbije)	- Nacionalni mehanizam za oporezivanje ugljenika treba da obezbedi održivi prelazak ka niskougljeničnoj ekonomiji, a ujedno i da ublaži efekte CBAM regulative na domaću privredu i održi je konkurentnom, biće funkcionalno i pravno održiv samo ukoliko uz nacionalni sistem za oporezivanje emisija iz domaće proizvodnje, postoji paralelni mehanizam kojim bi se oporezivao uvoz emisijski intenzivnih proizvoda iz trećih zemalja. - Potencijalni ukupni efekat CBAM regulative – u odsustvu odgovarajućeg paketa regulatornih mera kojima bi se obezbedili ravnopravni uslovi za plasman proizvoda na tržište može dostići i 852,1 miliona EUR godišnje do 2034. godine, ne uključujući sektor električne energije. - Ove procene ukazuju na ozbiljan sistemski izazov za srpsku privredu i potrebu za uvođenjem regulatornih fiskalnih mehanizama koji bi omogućili ublažavanje troškova i podržali dekarbonizaciju domaće industrije.

	Oblast	Preporuka	Obrazloženje
4.	Klimatske promene	Uvođenje CO2 takse na CBAM robu iz uvoza, paralelno sa utvrđivanjem nacionalnog poreza na ugljenik – (Uspostavljanje ravnopravnih uslova za CBAM robu na tržištu Srbije)	- Uvođenje dodatnog instrumenta – nacionalnog CBAM mehanizma (po ugledu na EU), koji bi izjednačio tržišne uslove između domaćih i uvoznih proizvoda u pogledu ugljeničnih troškova – moglo bi doneti dodatne prihode u iznosu od 13 miliona EUR u 2027., sa rastom do 128,6 miliona EUR u 2034. godini. Potencijalni fiskalni prihodi po ovom osnovu bi predstavljali značajan fiskalni kapacitet za podršku domaćim proizvođačima i olakšavanje procesa prilagođavanja niskougljeničnim zahtevima EU tržišta. - Pri definisanju visine iznosa nacionalne CO2 takse, kako za domaće proizvođače, tako i za robu iz uvoza, neophodno je uzeti u obzir njihov uticaj na svaku od posmatranih industrija ponaosob, uzimajući u obzir strukturu proizvodnje, prodaje i dalji uticaj na lanac snabdevanja. - Pri uvođenju nacionalnog mehanizma za oporezivanje ugljenika, potrebno je uvesti i definisati sektorski specifične pragove, odnosno benčmark emisije, u skladu sa karakteristikama energetski intenzivne industrije. U praksi Evropske unije, u okviru ETS sistema, referentne vrednosti emisija određene su na osnovu performansi najboljih 10% postrojenja iznad koje je efekat poreza primenljiv. Sličan pristup bi trebalo primeniti i u Srbiji, kako bi oporezivanje bilo pravedno uzimajući u obzir domaće proizvođače energetski intenzivne industrije, koji ulažu značajan napor i sredstva u zelenu tranziciju i smanjenje ugljeničkog otiska svojih proizvoda. Pri određivanju nacionalnih benčmarkova, potrebno je uzeti u obzir i referentne vrednosti koje će Evropska komisija uspostaviti u okviru CBAM mehanizma, kako bi se obezbedila kompatibilnost i olakšalo međunarodno priznanje domaćih fiskalnih instrumenata. Istovremeno, ti pragovi moraju biti usklađeni sa stvarnim nivoima GHG emisija u Republici Srbiji, kako bi sistem bio efikasan, fer i primenljiv u praksi. - Potrebno je sagledati mehanizme direktne ili indirektno podrške industrijama sa značajnim učešćem plasmana proizvoda na treća tržišta odnosno tzv. "Carbon non-adjusted" tržišta, kako bi se zadržala konkurentnost srpskih proizvoda u odnosu na proizvode iz zemalja sa manjim klimatskim ambicijama u odnosu na Srbiju.

	Oblast	Preporuka	Obrazloženje
5.	Administrativni zahtevi	Verifikacija emisija	- Trenutnim tumačenjem postojeće regulative izvodi se zaključak da će verifikacije za potrebe CBAM-a morati da vrše verifikatori koji su akreditovani u EU. - S obzirom na kompleksnost uspostavljanja i usklađivanja dva različita sistema izveštavanja - CBAM (po proizvodu) i MRV (po instalaciji), potrebno je zahtevati priznavanje ATS-a od strane Evropske Komisije (imajući u vidu da je ATS potpisnik EA MLA sporazuma o međusobnom priznavanju akreditacije, kojim se priznaju ekvivalentnost i pouzdanost izveštaja i sertifikata, izdatih od strane tela za ocenjivanje usaglašenosti širom Evrope (regiona EA) akreditovanih od strane akreditacionih tela potpisnika sporazuma) kako bi izveštaji o verifikaciji GHG emisija izdati od strane akreditovanih nacionalnih tela za verifikaciju GHG emisija bili priznati za potrebe CBAM izveštavanja.
6.	Namenski fondovi za dekarbonizaciju	Uspostavljanje namenskog nacionalnog fonda za pomoć modernizaciji i dekarbonizaciji i energetski intenzivne industrije	- Kako bi Srbija iskoristila potencijalni prihod od nacionalne takse na ugljenik i propratnog uvođenja nacionalnog CBAM mehanizma, neophodno je pre uspostavljanja nacionalnog sistema za oporezivanje ugljenika regulatorno urediti mehanizam za prikupljanje prihoda od oporezivanja emisija i mehanizam preusmeravanja prikupljenih sredstava na projekte dekarbonizacije energetski intenzivnih industrija kroz odgovarajuće stimulanse. - Nepostojanje namenski definisanih fondova za dekarbonizaciju, zajedno sa nedostatkom jasnih kriterijuma i adekvatnog finansiranja, predstavlja značajnu prepreku za tranziciju srpske industrije ka niskougljeničnim tehnologijama. - Takođe, s obzirom na to da su CBAM i Zelena agenda novi regulatorni faktori koji do sada nisu bili obuhvaćeni prilikom određivanja pravila o državnoj pomoći, neophodno je preispitati postojeće regulative kojima se uređuju pravila za dodelu državne pomoći kompanijama, u smislu: (1) proširenja obuhvata na sektore obuhvaćene CBAM-om, (2) proširenja primarnih ciljeva na koje se primenjuju odredbe Sektorske državne pomoći na oblast dekarbonizacije i (3) povećanja gornje granice iznosa pomoći.

	Oblast	Preporuka	Obrazloženje
7.	Finansijski podsticaji	Zeleni fond	- Pre uspostavljanja potencijalnog nacionalnog sistema za oporezivanje emisija i nacionalnog CBAM mehanizma potrebno je uspostaviti jasan mehanizam za funkcionalan i samoodrživ Zeleni fond u koji će se eko-takse direktno uplaćivati i iz kojeg će se finansirati širi opseg projekata iz oblasti zaštite životne sredine. - Sredstva prikupljena kroz ovaj fond treba da budu dostupna svim industrijama pod transparentnim uslovima i namenski trosena za finansiranje projekata koji imaju za cilj povećanje energetske efikasnosti
8.	Finansijski podsticaji	Postojeći programi i njihovo usmerenje za finansiranje zelene tranzicije	- Potrebno je uspostaviti i implementirati lokalni standard za zelene obveznice u zakonodavni okvir Srbije, prateći smernice definisane u okviru ICMA globalnih smernica za izdavanje zelenih obveznica. Takođe, neophodno je sprovesti implementaciju lokalne taksonomije zelenih aktivnosti, koja bi omogućila izdavanje zelenih obveznica prema jasno definisanim principima. Sa druge strane, energetske intenzivnim kompanijama potreban je dodatni stimulans kroz olakšice za zelene investicije, kako bi se smanjio inflatorni pritisak i kako bi se kompanije dodatno podstakle ka ovoj vrsti investicija.
9.	Širi institucionalni i pravni okvir	Harmonizacija zakonodavstva	- U cilju uspostavljanja sistemskog pristupa koji pospešuje zelenu tranziciju domaće industrije, potrebno je uključiti sva nadležna ministarstva u cilju harmonizacije politika i propisa i njihove reforme u smeru evropskog ekološkog zakonodavstva. Rad na zatvaranju poglavlja 27, kao i adekvatna primena i sprovođenje već postojećih propisa neophodni su za kreiranje okruženja koje kompanije podstiče ka sprovođenju dekarbonizacije.